

EL PODER DE LA IRONIA

Rosa Planas

El poeta rus **Óssip Mandelstam** va morir de camí a un gulag de Sibèria l'any 1938. Sense que existeixin causes objectives, el mes de Rússia és l'octubre, un temps de tardor rogenc que esmicola les expressions que volen ser mormolada fosca aparentment innòcua. Un poeta de la potència verbal de Mandelstam no era d'octubre sinó de desembre, mes en què la mort el va visitar després d'una vida de lluita contra el poder totalitari. Jueu convers al cristianisme i nascut a Varsòvia, la contundència revolucionària no li va caure bé ni al cos ni a l'ànima. Malalt i assedegat de justícia va recórrer Europa sense encabir la seva personalitat en una fórmula que, tot i néixer amb desig de llibertat, s'havia de convertir en una forma més d'esterilització dels pobles, el comunisme bolxevic de Stalin, a qui va anomenar amb ironia "el muntanyès del Kremlin". Stalin que com a tot dèspota era prou astut per a canviar de pelatge quan calia, va fer un gest a favor de Mandelstam l'any 1934, en una ocasió en què el poeta havia estat detingut i condemnat a tres anys als Urals. La intervenció de Stalin va ser un destí menys allunyat, a Vorónej, on li va permetre de dur una vida més digne i d'acord amb les qualitats de poeta.

Els polítics de condició autoritària toleren malament les crítiques, però encara pitjor les ironies, i sobretot, no accepten ser qüestionats per les veus àuliques dels poetes que, decantats de la realitat social (almenys això és el que pensen) no saben agafar una arma que dispari un tret al cor rovellós dels enemics (interns o externs). Quan es demana una arma a un poeta, vol dir una paraula que pugui xapar en dos el cor dels qui dubten o dels qui, simplement, no acaben d'entendre la necessitat d'eliminar tota dissidència. Mandelstam, que vivia sense notar el país sota els peus, representa la set de llibertat en un moment en què "el favorit d'Octubre" preparava "un jou de còlera i violència". Agosarat i radical, el poeta no aprima la llengua sinó que la fa créixer en una velocitat inversament proporcional a la rapidesa en què es trama la seva condemna.

Avui que la política no fa riure (més aviat incrementa el sentiment de perplexitat) la *Poesia Completa* d'Óssip Mandelstam, en traducció i edició de **Jaume Creus** per a 1984, posa en la punta del iceberg de la intel·ligència col·lectiva una munió de conceptes que semblaven oblidats però que recuperen la seva vigència per l'explosiva capacitat de tornar-nos a un debat no resolt: l'estat en contra de l'individu marginal i marginat, que sap que ha de ser sacrificat en una àgora pública pel partit, pels qui diuen defensar la pàtria, pels qui creuen que mengen si es carreguen els qui fan nosa, pels qui entonen l'himne de la solidaritat i entomen la representació de totes les causes socials, en definitiva, per tots aquells qui pensen que val més que un home mori pel poble, que no que el poble pugui ser temptat per la independència d'un sol individu. Aquesta és la ironia de la curta i trista vida d'un poeta a la "Rússia de peus lleugers".